

DITA JANDERKOVÁ

VÝUKOVÉ POTÍŽE ŽÁKŮ NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE (VÝSLEDKY EMPIRICKÉHO ŠETŘENÍ)

V současné době se stále častěji do diskuse dostává téma poruch učení. Poruchy učení jsou jedním z faktorů, které negativně ovlivňují výsledky žáků při učení. Není to problém zanedbatelný vzhledem ke svému dopadu. Jedinci, kteří trpí některou z poruch učení, mají ztíženou situaci oproti svým spolužákům. Setkávají se s problémy doma i ve škole. Často nemohou plně uplatnit své rozumové schopnosti, protože jim to jejich specifická porucha nedovolí. Tohle všechno má mít na paměti učitel, který s dětmi s těmito poruchami přichází na základní škole do styku. Je samozřejmé, že žáci s poruchami učení studují i na školách středních, ale naše šetření se konalo na základní škole, a proto se i v úvodu zaměříme na prostředí základních škol.

U neklidného dítěte se často setkáváme s označením „slabost nervové soustavy“, která představuje neklid, nesoustředěnost, impulsivnost, prudkost reakcí, nedostatek zábrán, slabost tlumivých procesů, výkyvy nálad a výkonnosti, zvýšenou dráždivost až přecitlivělost, zvýšenou úzkostnost a podobně. Označení slabost vyjadřuje, že se jedná o vývojovou zaostalost, která se s postupujícím věkem a postupným vyžíváním nervové soustavy zmírňuje a obtíží u dětí ubývá. Jako vývojové se tyto poruchy označují také proto, že se projeví nebo se stanou závažnějšími až v určité etapě vývoje dítěte. Často to bývá zahájení školní docházky, zvýšené nároky v prvních letech této docházky a podobně /srov.: Ditrich, 1993, s. 37/.

Specifické vývojové poruchy chování a učení je možné například podle Ditricha /1993/ rozdělit na :

1. Poruchy chování /na základě lehké mozkové dysfunkce – LMD/ spojené s hyperaktivitou nebo hypoaktivitou /velmi malé procento výskytu/.
2. Poruchy učení /dysfunkce/. Do této skupiny spadá především :
 - a/ dyslexie /porucha čtení/
 - b/ dysortografie /porucha pravopisu/
 - c/ dysgrafie /porucha psaní/
 - d/ dyskalkulie /porucha počítání/

Zmíněné poruchy se stávají dnes předmětem mnoha výzkumů, proto jsme i my jeden takový výzkum uskutečnili. Empirické šetření, které jsme prováděli v roce 1995 na jedné ze základních škol v Brně, se týkalo zmíněných specifických vývojových poruch chování a učení.

Škola, kterou jsme zvolili, se nachází v jedné z okrajových čtvrtí Brna. Navštěvovalo ji celkem 318 žáků. Údaje, které jsme sbírali se týkají školního roku 1994/95.

Sledovali jsme jednotlivé třídy prvního a druhého stupně. Naším cílem bylo zjistit, jak jsou zastoupeny poruchy učení v jednotlivých třídách vzhledem k celkovému počtu žáků ve třídě. Uvedli jsme i výskyt poruch z hlediska pohlaví.

Použili jsme metody rozhovoru a studium dokumentů, které se nám zdály pro náš účel nejvhodnější. Metodu studium dokumentů jsme mohli uplatnit díky ochotě ředitelky školy. Ta nám spolu s výchovnou poradkyní umožnila nahlédnout do přehledu žáků s poruchami učení. Všechny údaje, které budeme v textu i tabulkách dále uvádět jsou získány z nálezů pedagogicko – psychologických poraden a psychiatrických oddělení.

Výsledky šetření

Tabulka číslo jedna uvádí počet žáků v jednotlivých třídách, které nejsou výrazně vysoké. Pouze čtvrtá třída se svými 34 žáky tvoří výjimku. Připomeňme si, že práce s žákem s poruchou učení je náročná pro učitele. Pokud je takových dětí v jedné třídě více, lze si jen těžko představit, že se bude každému z nich věnovat individuálně tak, jak je mnohdy třeba.

Tabulka č. 1: Počet žáků v jednotlivých třídách

Třída	Počet žáků celkem	Počet chlapců	Počet dívek
1.	29	14	15
2.	A	12	10
	B	10	13
3.	A	10	10
	B	20	9
4.	34	18	16
5.	A	9	14
	B	12	9
6.	29	15	14
7.	A	10	13
	B	9	15
8.	A	11	15
	B	12	12
$\Sigma =$ součet	318	153	165

VÝUKOVÉ POTÍŽE ŽÁKŮ NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE
(VÝSLEDKY EMPIRICKÉHO ŠETŘENÍ)

Všechny tabulky jsou zpracovány dle údajů z nálezů pedagogicko psychologických poraden a psychiatrických oddělení.

V tabulce číslo dva jsme zaznamenali četnost /LMD, dyslexie, dysgrafie, dysortografie, dyskalkulie/ v jednotlivých třídách. Je zajímavé si všimnout třídy 2.B, ve které se údajně nevyskytuje nikdo, kdo by měl poruchu učení. Je samozřejmě možné, že opravdu děti této třídy jsou bez zmíněných obtíží, ale dovolíme si poznamenat, že mohlo dojít i k tomu, kdy vyučující zatím nepožádal o vyšetření některých dětí, u kterých poruchu předpokládá.

Tabulka č. 2: Přehled poruch

Třída	LMD		dyslexie		dysgrafie		dysortografie		dyskalkulie		Celkem			
	chlapci	dívky	CH	D	CH	D	CH	D	CH	D	SH	D	CH+D	
1.			1	1			1	1			2	2	4	
2.	A	1	1	2	1	1		1	1		5	3	8	
	B												0	
3.	A	2		3	1			3	2		8	3	11	
	B	4		2		1	1	2	1		9	2	11	
4.		3	1	3	4	2		1	3	3	9	11	20	
5.	A			3	1	1		3		1	8	1	9	
	B					1		1			2	0	2	
6.		1	1	4	4			3	4		8	9	17	
7.	A	2	2	2	1	2		1		1	8	3	11	
	B			2	1	1		2		1	5	2	7	
8.	A			2	1	3	1	1	1		6	3	9	
	B			2		1		2			5	0	5	
Σ		13	5	26	15	13	2	21	13	2	4	75	39	114

Největší počet poruch je zastoupen ve čtvrté třídě a ve třídě šesté. Pro úplnost dodejme, že do tabulky jsme použili údaje, které se týkají počtu poruch, ne počtu jednotlivých žáků s poruchou, kterých je méně. Jeden žák může mít diagnostikovány dvě i více poruch.

V tabulce číslo tři jsme zachytili pořadí tříd podle počtu žáků s poruchou. Pro lepší přehlednost jsme počet žáků, kteří mají poruchu vyjádřili i v procentech.

Tabulka č. 3: Třídy podle nejvyššího počtu žáků s poruchou (LMD, DYSLEXIE, DYSGRAFIE, DYSORTOGRAFIE, DYSKALKULIE)

Pořadí	Třída	Počet žáků PŽ s poruchou	PŽ v % s poruchou	Počet poruch PP	PP v %
1.	4.	10	29,41	20	58,82
2.	6.	9	31,03	17	58,62
3.	3. A	6	30,00	11	55,00

Pořadí	Třída	Počet žáků PŽ s poruchou	PŽ v % s poruchou	Počet poruch PP	PP v %
4.	3. B	5	25,00	11	55,00
	7. A	5	21,74	11	47,83
5.	2. A	4	18,18	8	36,36
	5. A	4	17,39	9	39,13
	7. B	4	16,67	7	29,17
	8. A	4	15,38	9	34,62
6.	1.	3	10,34	4	13,79
7.	8. B	2	8,33	5	20,83
8.	5. B	1	4,76	2	9,52
9.	2. B	0	0	0	

V tabulce číslo čtyři jsme zachytili, které poruchy jsou nejčastější u chlapců a které u dívek. U obou pohlaví se nejčastěji v našem vzorku vyskytuje dyslexie, druhé místo zaujímá dysortografie, která se velmi často objevuje u žáků současně s dyslexií. Na třetím místě je lehká mozková dysfunkce. Poznamenejme, že právě LMD se velmi často vyskytuje spolu s dyslexií. LMD tvoří podklad pro vznik dyslexie. Proto se dá předpokládat, že v některých nálezech je uvedena pouze dyslexie a nález LMD se zvláště už nezdůrazňuje.

V této tabulce si můžeme ještě všimnout součtu poruch, které se vyskytují u chlapců a které se objevily u dívek. U chlapců se jedná celkem o 75 poruch u dívek jen o 39 poruch. Tento údaj nám potvrzuje, že chlapci mají častěji poruchy učení, tak jak je uváděno v literatuře /Dittrich, 1993/.

Tabulka č. 4: Pořadí poruch podle pohlaví

Pořadí poruch CH	Název poruchy	Četnost	Pořadí poruch D	Název poruchy	Četnost
1.	DYSLEXIE	26	1.	DYSLEXIE	15
2.	DYSORTOGRAFIE	21	2.	DYSORTOGRAFIE	13
3.	L M D	13	3.	L M D	5
	DYSGRAFIE	13	4.	DYSKALKULIE	4
4.	DYSKALKULIE	2	5.	DYSGRAFIE	2
Σ		75			39

CH — Chlapci D — Dívky

Počet žáků s poruchami v jednotlivých třídách ukazuje tabulka číslo pět. Uvádí i počet dětí, kterým byla navržena návštěva dyslektické třídy.

Tabulka č. 5: Počet žáků s poruchami

Třída	Chlapci	Dívky	Doporučení dyslektické třídy		Σ
			chlapci	dívky	
1.	2	1	1	0	3
2. A	3	1	1	0	4

VÝUKOVÉ POTÍŽE ŽÁKŮ NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE
(VÝSLEDKY EMPIRICKÉHO ŠETŘENÍ)

Třída	Chlapci	Dívky	Doporučení dyslektické třídy		Σ	
			chlapci	dívky		
	B	0	0	0	0	
3.	A	4	2	1	0	6
	B	4	1	0	0	5
4.		5	5	0	1	10
5.	A	3	1	0	0	4
	B	1	0	0	0	1
6.		4	5	0	1	9
7.	A	2	3	1	0	5
	B	3	1	1	0	4
8.	A	3	1	0	0	4
	B	2	0	1	0	2
Σ		36	21	6	2	57

V závěru šetření jsme zjišťovali, jaké je zastoupení jednotlivých poruch v našem vzorku. Výsledky jsme vyjadřovali v procentech.

LMD se vyskytuje v 5,7%, dyslexie v 12,9%, dysgrafie v 4,7%, dysortografie v 10,7%, dyskalkulie v 1,9%.

Tabulka číslo šest uvádí výskyt poruch v našem vzorku.

Tabulka č. 6: Výskyt poruch ve zkoumaném vzorku 318 žáků

Název poruchy	Chlapci	Dívky	Poměr mezi	
			chlapci	dívkami
L M D	13	5	2,6	1
DYSLEXIE	26	15	1,73	1
DYSGRAFIE	13	2	6,5	1
DYSORTOGRAFIE	21	13	1,62	1
DYSKALKULIE	2	4	1	2

Na základě výsledků, které jsme získali na jedné ze základních škol můžeme shrnout, že počet poruch i počet dětí s poruchou je vysoký. Šturma uvádí, že se v dětské populaci nachází asi 3% dětí se specifickými poruchami učení (Říčan, Vágnerová a spol., 1991). Dittrich uvádí, že se LMD podle střízlivých odhadů v dětské populaci vyskytuje asi ve 2–5% (Dittrich, 1993). Námi zjištěné údaje se odlišují výrazně u procentuálního zastoupení dyslexie, dysgrafie a dysortografie.

Práce učitele ve třídě, kde je takové množství dětí s poruchou učení, je značně ztížena. Je potěšitelné, že zároveň můžeme konstatovat, že mnoho učitelů je dobře obeznámeno s problematikou poruch učení. Bohužel jsme se setkali i pedagogy, kteří zmíněné opomijí a nepokládají za důležité. V tomto ohledu je nutné vyzvednout kvalitní a pečlivou práci učitelů na prvním stupni základní školy. Jsou to právě oni, kteří mají poruchu co nejdříve odhalit a tím dítěti značně pomoci a ulehčit mu další vzdělávací cestu.

LEARNING DISABILITY OF PUPILS AT THE PRIMARY SCHOOL

This contribution discusses about some specific development ailments of behaviour and learning at the primary school, which has an influence to learning. This is a question of a minimal brain disfunction symptom, dyslexia, dysortografia, dysgraphia and dyscalculia. The learning disability was explored by an empirical procedure. The results of an abovementioned procedure are presented in tables. Interesting information is, that the occurrence of mentioned ailments is more numerous than you can find in special literature. From our point of view is highly appropriate to have lower number of pupils in a classroom. It will help to the teacher to devote more attraction to pupils with a learning disability.

LITERATURA

- Dittrich, P.: *Pedagogicko – psychologická diagnostika*. Jinočany, H & H 1993.
- Janderková, D.: *Specifické poruchy učení z pohledu logopedie*. Závěrečná práce. Brno, FF MU 1995.
- Říčan, P., Vágnerová, M. a kol.: *Dětská klinická psychologie*. Praha, Avicenum 1991.